

Hur mår Umeborna?

Utredningar & rapporter nr 2 • Nov 2009

+ Bättre än riket

Rikets genomsnitt

- Fysisk aktivitet i åldersgrupp(18-80)
- Matvanor med frukt och grön i åldersgrupp(18-80)
- Fallskador bland 65+
- Alkoholrelaterad dödlighet
- Dödlighet i relaterade hjärtsjukdomar
- Dödlighet i diabetes
- Aborter
- Själv mord
- Sjukdagar bland män i åldersgrupp (35-44)
- Sjukdagar bland kvinnor i åldersgrupp (35-44)
- Sjukdagar i åldersgrupp(20-64)
- Personaltätthet i förskola
- Anställda med högskoleutbildning i förskola
- Behöriga till gymnasieutbildning
- Barnfattigdom
- Med högskoleutbildning i åldersgrupp(25-64)
- Anmälda brott
- Öppen arbetslöshet
- Sysselsättning i åldersgrupp(25-64)
- Valdeltagande

- Sämre än riket

Innehåll	
Inledning	3
Delaktighet och inflytande i samhället	3
Valdeltagande	
Jämindex	
Ekonomiska och sociala förutsättningar	5
Sysselsättning	
Fördelning på hög- och låginkomsttagande mellan kvinnor och män	
Utbildning	
Arbetslöshet	
Brottslighet	
Barn och ungas uppväxtvillkor	9
Barnfattigdom	
Behöriga elever till gymnasieutbildning	
Personaltäthet och anställda med högskoleutbildning i förskola	
Hälsa i arbetslivet	12
Sjukdagar	
Miljöer och produkter	15
Självmondsindex	
Fallskador	
Fysisk aktivitet	16
Sexualitet och reproduktiv hälsa	17
Aborter	
Matvanor och livsmedel	17
Matvanor med frukt och grönt	
Dödlighet i diabetes	
Dödlighet i relaterade hjärtsjukdomar	
Tobak, alkohol, narkotika, doping, spel	19
Alkoholförsäljning	
Dödlighet i alkoholrelaterade sjukdomar	
Index av rökande spädbarnsföräldrar och blivande mödrar	
Sammanfattning	21

Hur mår Umeborna?

Svaret på frågan är att det allmänna hälsoläget i Umeå är gott, faktiskt riktigt bra för de allra flesta. Det visar i alla fall den analys av innehållet i Folkhälsoinstitutets databas där Umeå har jämförts med rikssnittet. I några fall har uppgifter hämtats från andra källor. Jämförelser har även gjorts mot andra universitetsstäder.

Naturligtvis är det så att hur människor mår inte enbart kan utläsas av statistiska sammanställningar utan till stor del beror på enskilda omständigheter. De variabler som ingår i jämförelsen är ändå utvalda för att de är viktiga för folkhälsan. De är också på olika sätt påverkbara och möjliga att följa upp över tid. Inom hälsoområdet finns många olika aktörer som har ansvar för utvecklingen. Kommunen, landstinget, staten och inte minst den enskilde själv. Därför går det inte alltid att utkräva ansvar från någon enskild aktör.

Innehållet i jämförelsen utgår ifrån de 11 målområden för folkhälsan som är fastställda av riksdagen. Dessa är:

1. Delaktighet och inflytande i samhället
2. Ekonomiska och sociala förutsättningar
3. Barns och ungas uppväxtvillkor
4. Hälsa i arbetslivet
5. Miljöer och produkter
6. Hälsöfrämjande hälso- och sjukvård
7. Skydd mot smittspridning
8. Sexualitet och reproduktiv hälsa
9. Fysisk aktivitet
10. Matvanor och livsmedel
11. Tobak, alkohol, narkotika, doping, spel

I jämförelsen nedan har ett antal indikatorer som bedömts särskilt viktiga för respektive målområde redovisats. Jämförelsen gör inte anspråk på att vara fullständig. Observera att skalorna i diagrammen är valda så att skillnaderna ska framgå.

Målområde 6 och 7 ingår inte i analysen. Kommunfullmäktige i Umeå har med utgångspunkt från de nationella målen valt att prioritera följande sex områden: 1, 2, 3, 9, 10, 11 för Umeå kommun.

Delaktighet och inflytande i samhället

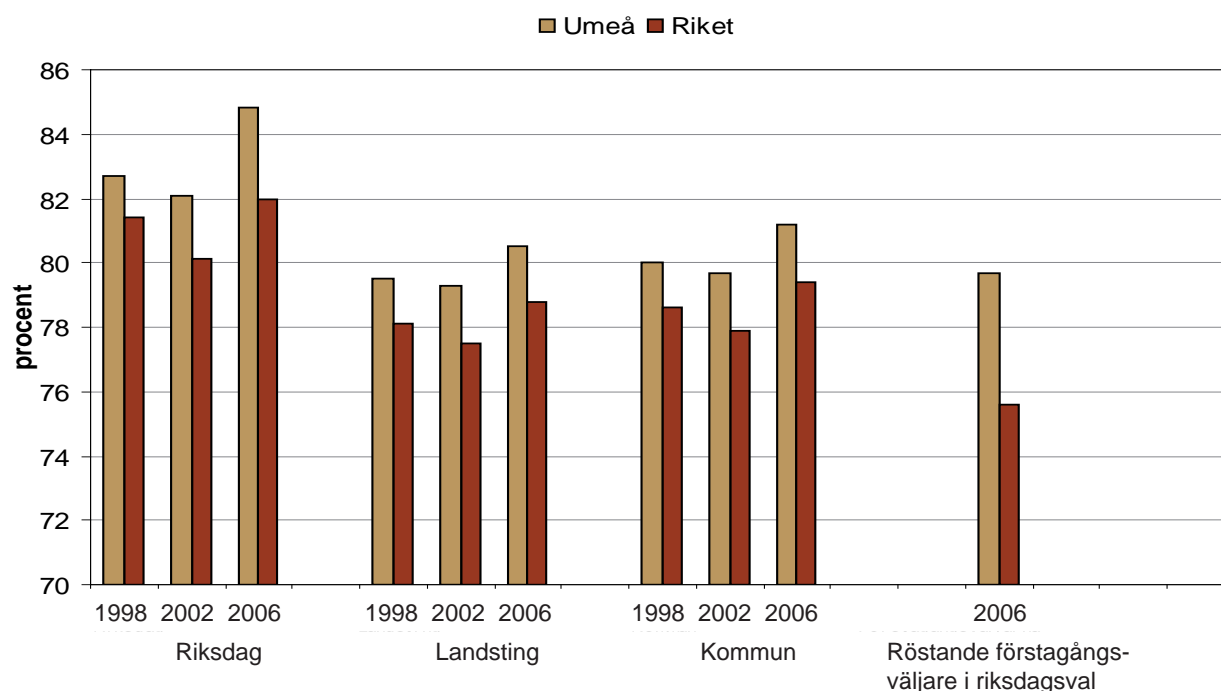
Valdeltagande och jämställdhet har valts som viktiga indikatorer inom målområdet.

Valdeltagande

Andelen Umebor som röstar är högre än rikssnittet och det gäller alla val. Särskilt glädjande är det att förstagångsväljarna i Umeå är så aktiva. Skillnaden mot riket är i det fallet hela 4 %.

Generellt gäller också att fler kvinnor än män deltar i valen samt äldre har en högre andel röstande än yngre. Det finns också ett starkt samband mellan valdeltagande och hög utbildning. Något som ger Umeå klar en fördel.

Valdeltagande i Riksdags-, Landstings- och Kommunfullmäktigevalen

Jämindex

Jämindex är en sammanvägning av en mängd olika uppgifter. För varje variabel rangordnas kommunen efter hur stor skillnad det är mellan kvinnors och män värden. Minsta skillnad mellan könen får bäst rang och största sämst rang. Variablerna som ingår är eftergymnasial utbildning, förvärvsarbete, arbetssökande, medelinkomst, näringsgrenar, föräldrapenning,

tillfällig föräldrapenning, ohälsotal, unga vuxna, könsfördelning i kommunala nämnder och eget företagande.

Tabellen visar att Umeå med plats 35 har en bra placering av landets 290 kommuner. Även bland jämförelsekommunerna ligger Umeå väl till.

Placeringen för jämindex i landet

	2003	2005	2006
Uppsala	13	12	7
Umeå	35	52	35
Luleå	68	64	49
Lund	91	84	58
Linköping	113	108	125

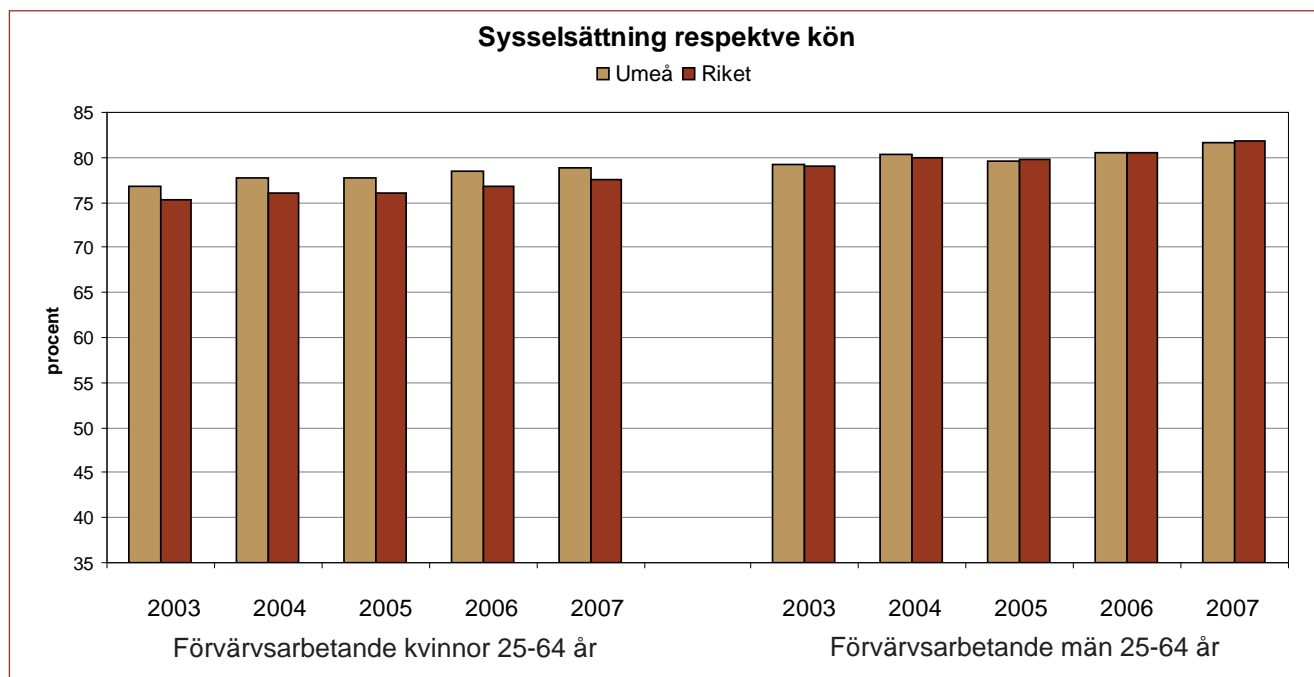
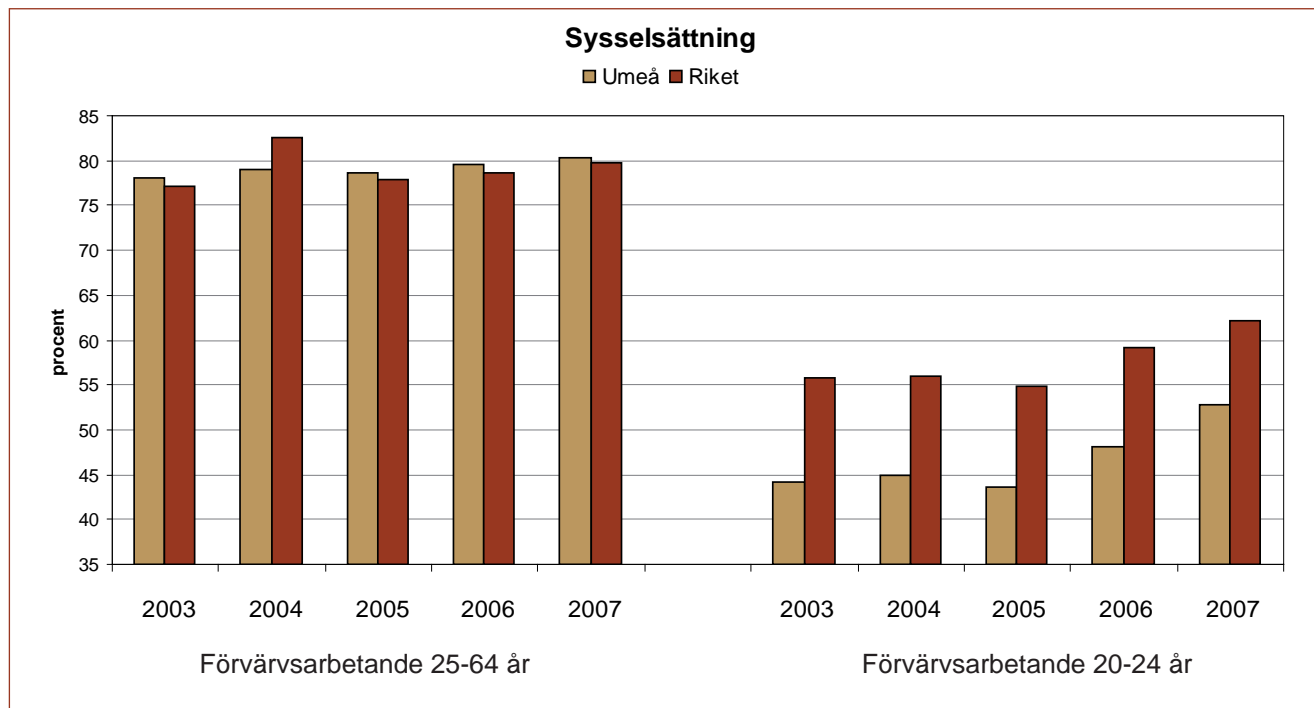
Ekonomiska och sociala förutsättningar

Inom målområdet finns många betydelsefulla indikatorer. Jämförelsen belyser ett urval av dessa.

Förvärvsarbete

Andelen i förvärvsarbete mellan 25-64 år är i Umeå ungefär lika hög som i övriga landet och ligger på ca 80 %. Däremot är skillnaden

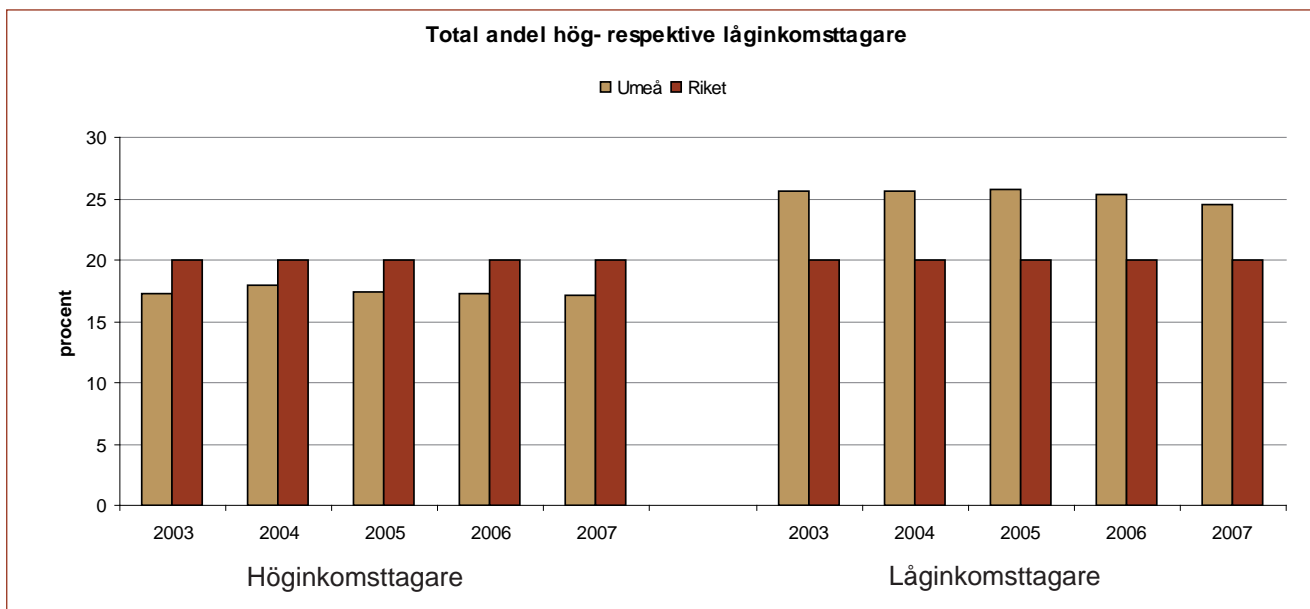
mellan könen betydligt mindre i Umeå än i riket. Umeåkvinnorna arbetar i högre grad än riksnittet. I Umeå arbetar ca 79 % av kvinnorna och 82 % av männen. Motsvarande siffror för hela landet är 78 % resp. 82 %. Däremot har Umeå av naturliga skäl lägre sysselsättningsgrad bland de unga mellan 18-24 år. Så ser det även ut i andra universitetsorter.

Hög- och låginkomsttagande

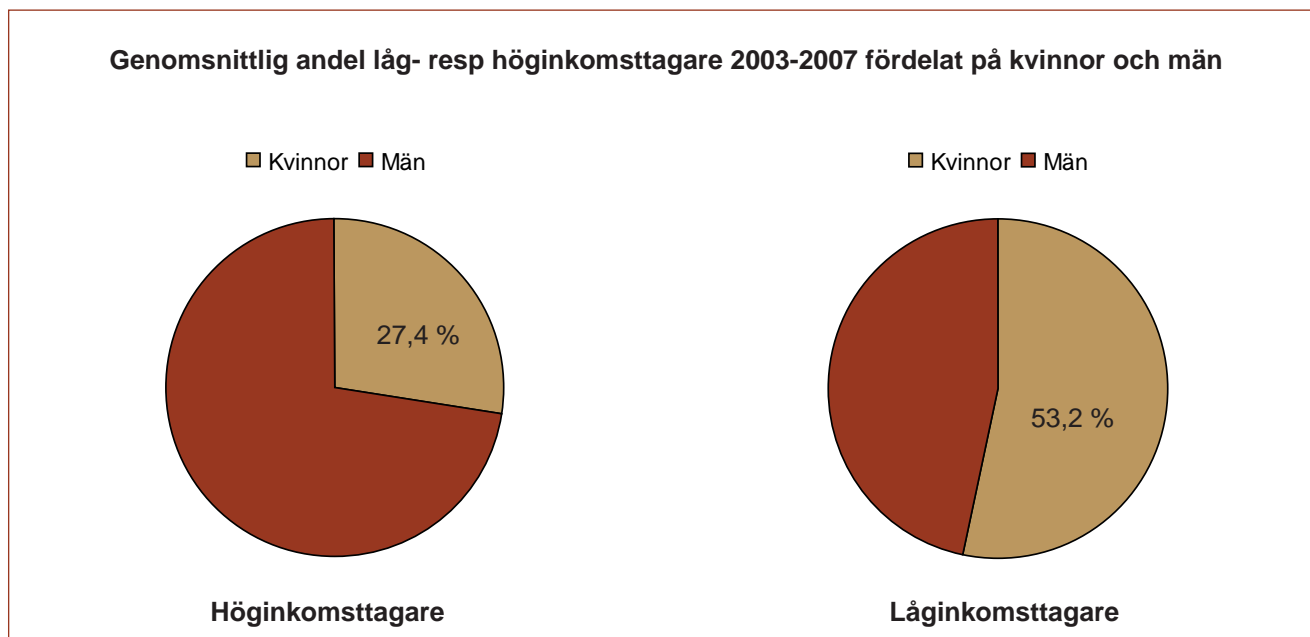
Umeå har något lägre andel höginkomsttagare och högre andel låginkomsttagare än riket. Könsfördelningen bland andelen höginkomsttagande i både Umeå och riket är lång ifrån jämt

fördelad. Höginkomsttagarna i Umeå finns till ca 73 % bland männen. De låga inkomsterna är däremot mer "rättvist" fördelade mellan män och kvinnor.

Som höga inkomster definieras de 20 % högsta förvärsinkomsterna och på motsvarande sätt är låga inkomster de 20 % lägsta. I 2007 års

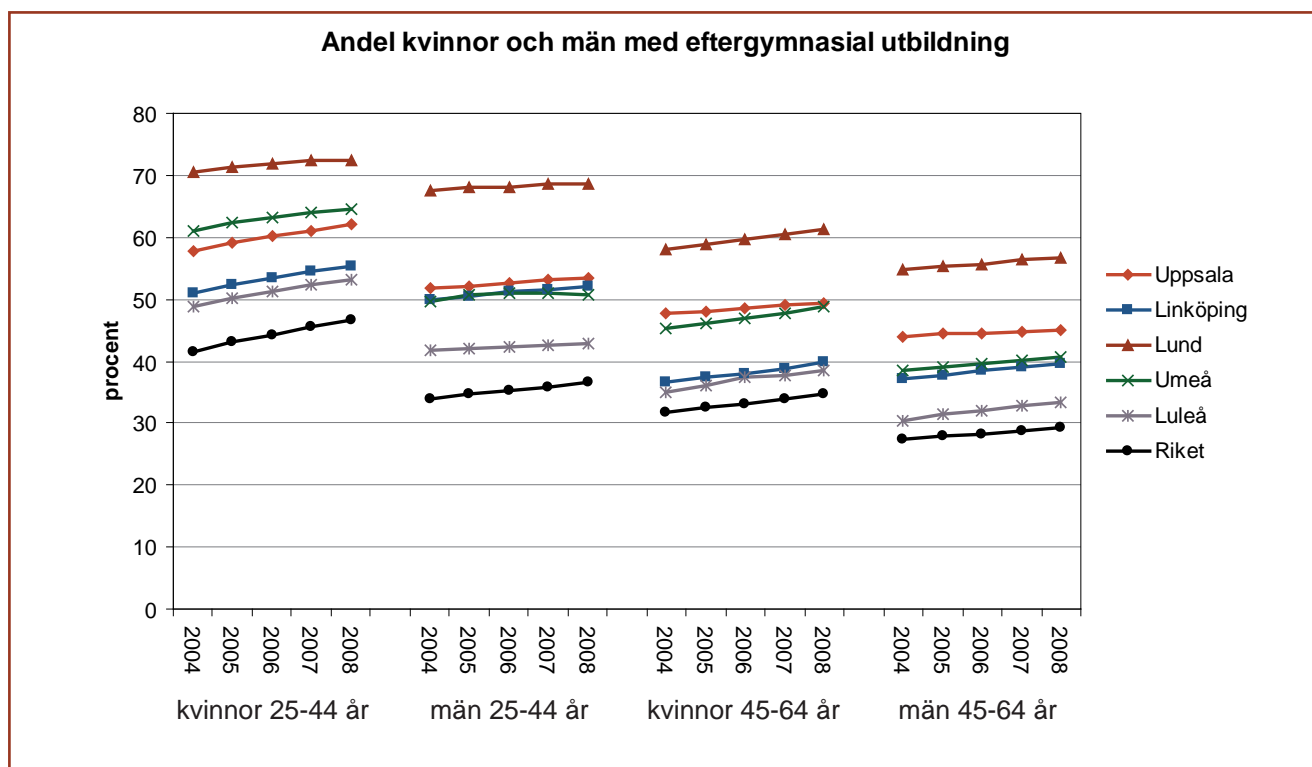
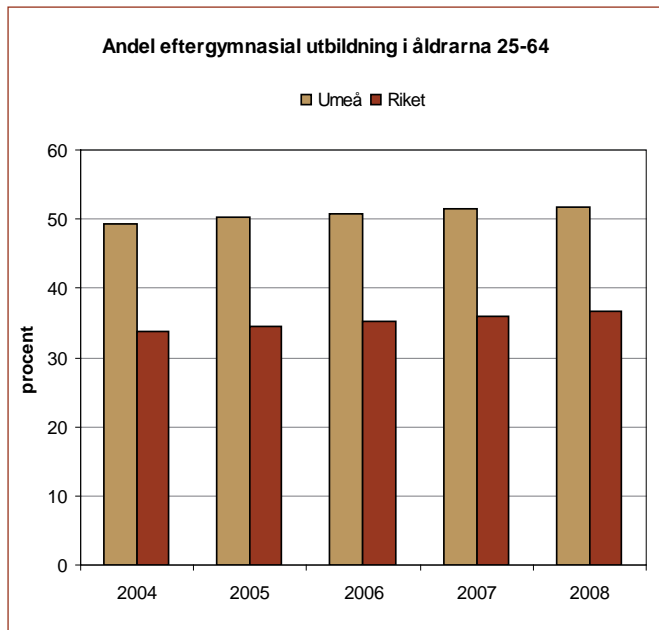
inkomstnivå motsvarar de inkomster över 341 000 respektive inkomster upp till 117 000 kronor. Observera att rikets nivå ligger fast.

Utbildning

Umeå har en betydlig högre andel högskoleutbildade invånare än i hela riket. I Umeå har hälften av alla i åldern 25-64 år högskoleutbildning. Här leder också kvinnorna rejält över männen med andelen 57 % mot männens 46,5 %. Trendlinjerna talar för en fortsatt ökning av andelen med högskoleutbildade både i Umeå och i Riket.

Bland jämförelsekommunerna leder Lund och Umeå och Uppsala ligger på delad andra plats. Trots att kvinnorna generellt är mer välutbildade finns alltså betydligt färre bland höginkomsttagarna.

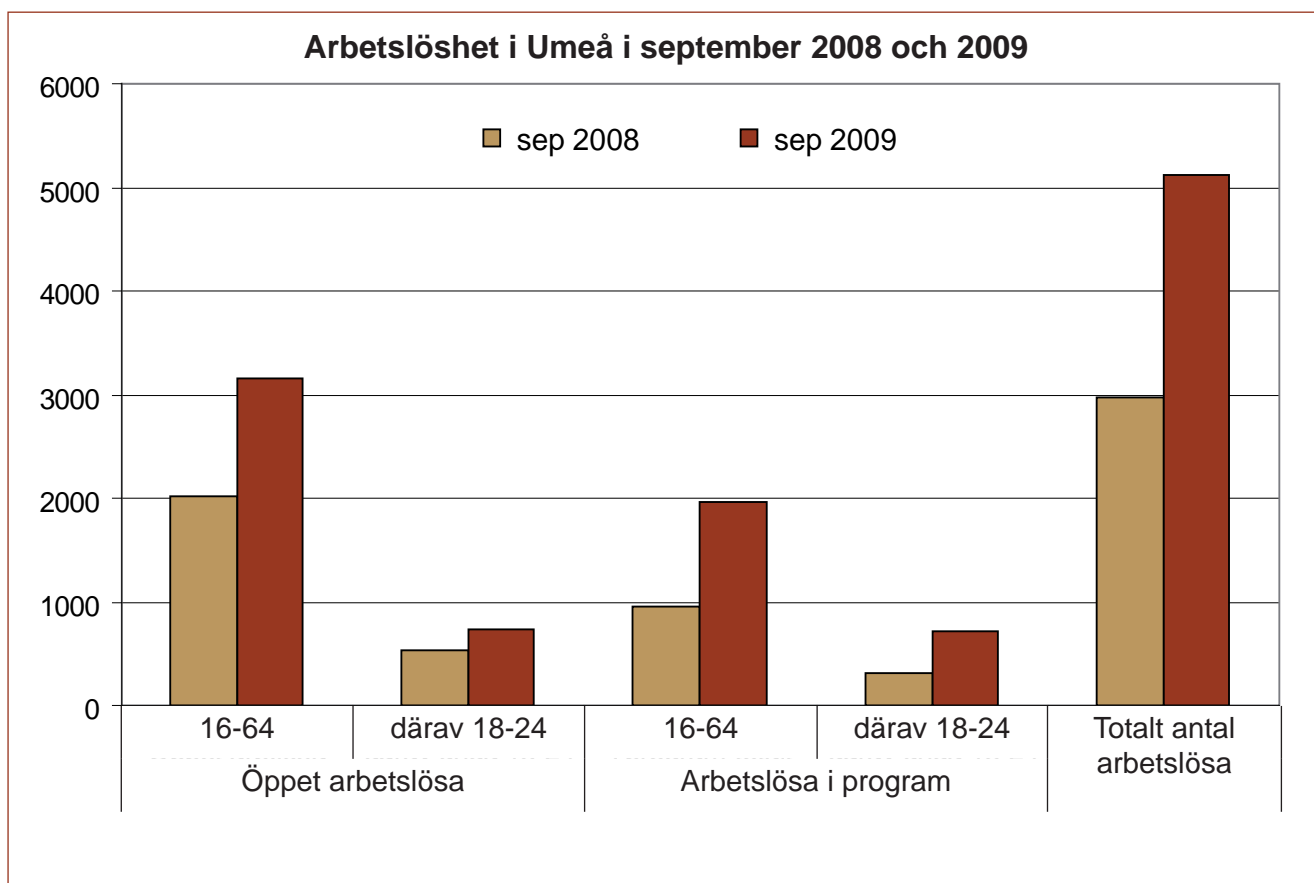
Arbetslöshet

Antalet öppet arbetslösa bland 16-64 åringarna i Umeå har ökat med ca 1 140 personer under det senaste året (sept-08-sept-09. Den procentuella ökningen är av nästan samma storleksordning som i riket. Antalet arbetslösa var i september i år 4,1 % i Umeå mot rikets 4,3%. Andelen som ingår i program med aktivitetsstöd har ökat nästan lika mycket och därmed fördubblats under motsvarande tid.

Arbetslösheten har till huvudsakliga delar drabbat männen. En sannolik förklaring är att männen dominerar de branscher inom industrin som drabbats mest. Ungdomsarbetslösheten har inte ökat i större omfattning än vad som gäller för hela gruppen arbetslösa.

Arbetslösa 16-64 år			
År (sep)	Antal	Därav unga 18-24 år	Totalt 16-64 i andel (%)
2008	2019	531	2,6
2009	3159	725	4,1
Diff	+1140	+194	+1,5 %-enh.

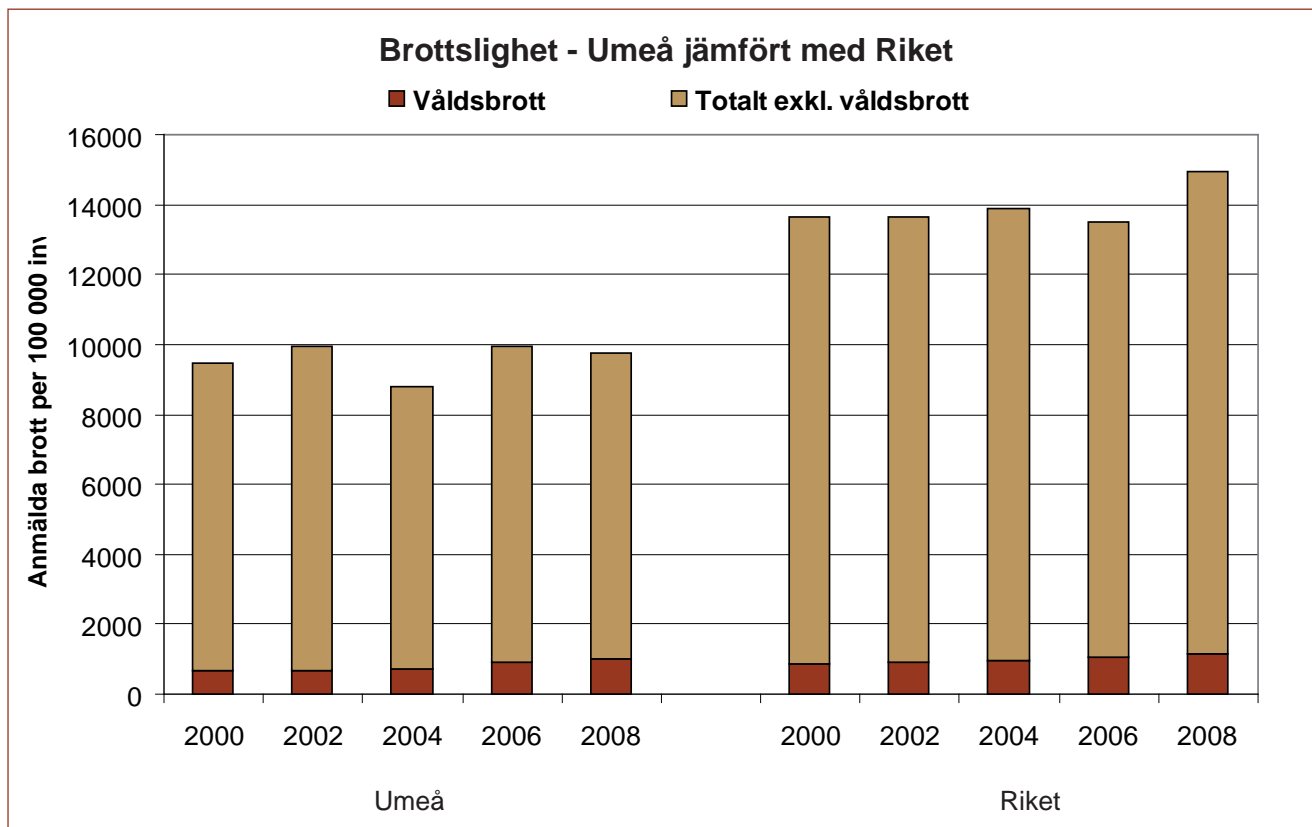
Program med aktivitetsstöd			
År (sep)	Antal	Därav unga 18-24 år	Totalt 16-64 i andel (%)
2008	949	316	1,2
2009	1965	711	2,5
Diff	+1016	+395	+1,3 %-enh.

Brottslighet

Brottsligheten i Umeå är som bekant betydligt lägre än rikssnittet. Antalet anmälda brott per 100 000 invånare i Umeå är 9 513 fall mot Rikets

13 839 i genomsnitt under senaste 10 åren. Om man däremot enbart ser till våldsbrotten ligger Umeås andel ca 2 % över rikets nivå.

Barns och ungas uppväxtvillkor

Indikatorer kopplade till trygga och goda uppväxtvillkor är till exempel barns ekonomiska förutsättningar, personaltäthet i förskolan och behörighet till gymnasieskolan.

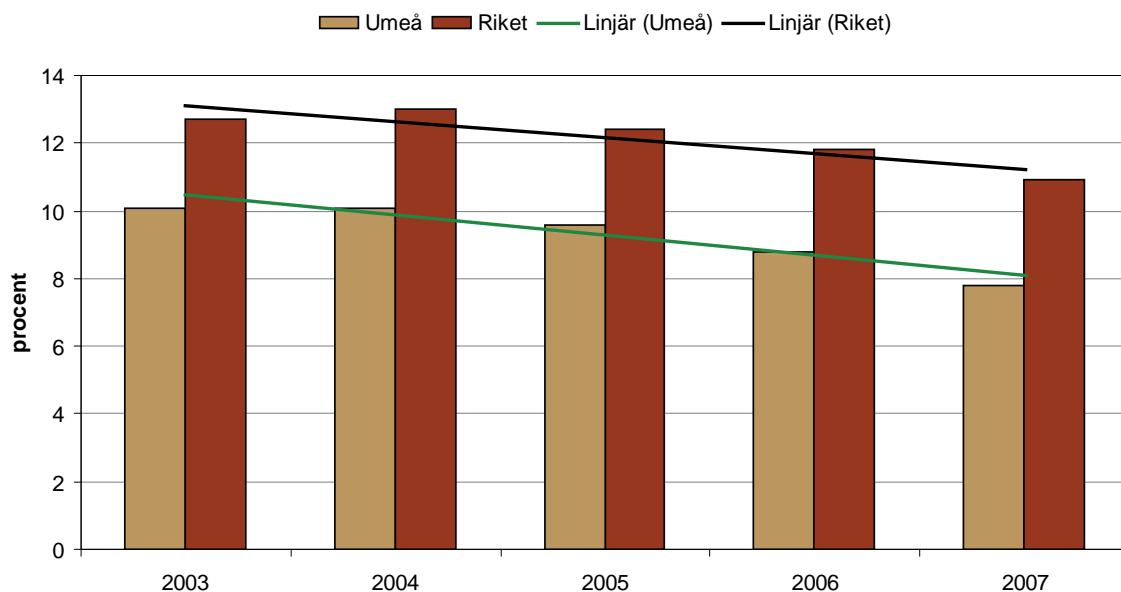
Barnfattigdom

Det finns ca 22 500 barn mellan 0-17 år i Umeå. Av dessa bor ca 7,8 % eller ca 1 760 barn i ekonomiskt utsatta hushåll. Det är ca 3 % under rikets nivå. En större del av barnen med utländsk bakgrund finns i de ekonomiskt utsatta hushållen.

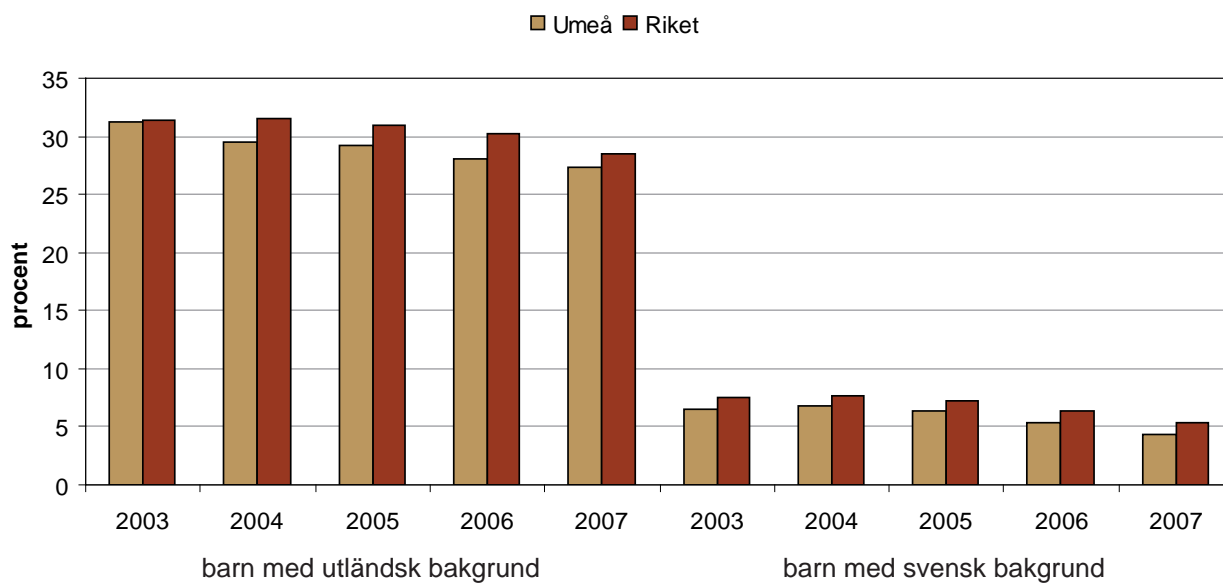
Med det senare menas att barnets ena eller båda föräldrar har utländsk härkomst. Liknande resultat gäller även i riket.

Andelen barn i ekonomiskt utsatta hushåll minskar glädjande nog över tiden. Så är det både i Umeå och i hela landet. I detta hänseende ser utvecklingen ut att gå lite snabbare i Umeå.

Totalt andel barn i ekonomisk utsatta hushåll

Andel barn med svensk resp. utländsk bakgrund i ekonomiskt utsatta hushåll

Definition: Ekonomiskt utsatta hushåll har en disponibel inkomst som är 60 % lägre än den vanligaste inkomsten (medianinkomsten) inom respektive familjetyp.

Behöriga till gymnasieutbildning

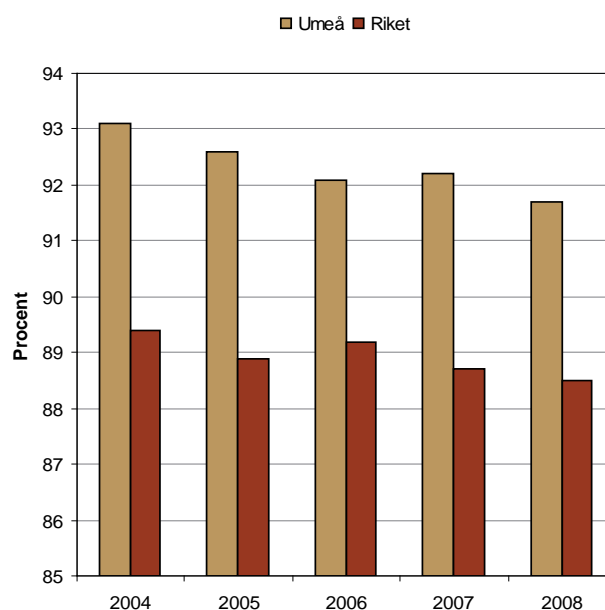
I Umeå är nära 92 % av eleverna i årskurs 9 behöriga till gymnasieskolan. Bland flickorna finns en högre andel behöriga än bland pojkarna. Motsvarande siffra för riket är ca 88,5 %. Lite oroande är det att den tidigare höga nivån i Umeå avtagit något under senare år.

Högskoleutbildad personal inom förskolan

Andelen årsarbetare (exklusive städ- och kökspersonal) med högskoleutbildning och antalet inskrivna barn per årsarbetare i kommunala och enskilda förskolor i Umeå har jämförts med riket för åren 2003-2007.

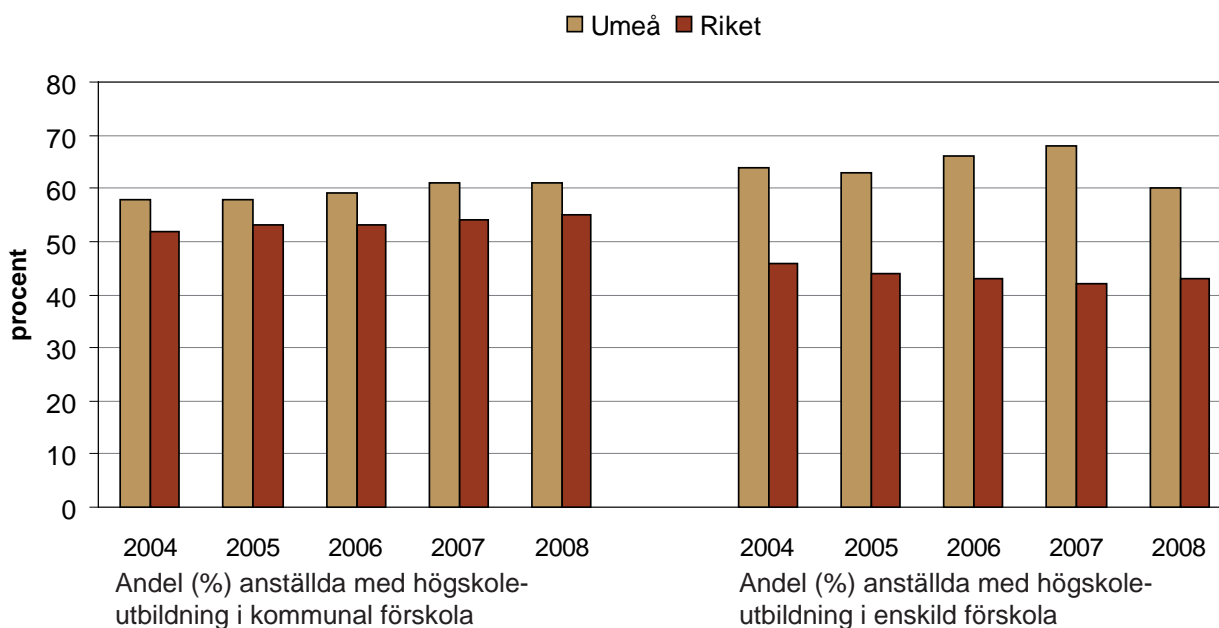
Det visar sig att i Umeå har en högre andel högskoleutbildade personal som också är mer tillgängliga för barnen än i riket som helhet. Antalet barn per årsarbetare i Umeås kommunala förskolor är också lägre än i rikssnittet. Det gäller såväl kommunala som privata förskolor. Skillnaderna kommer sannolikt att öka ytterligare till Umeås fördel mot bakgrund av kommunfullmäktiges beslut om 15 barn/avdelning.

Andel behöriga till gymnasieskolan

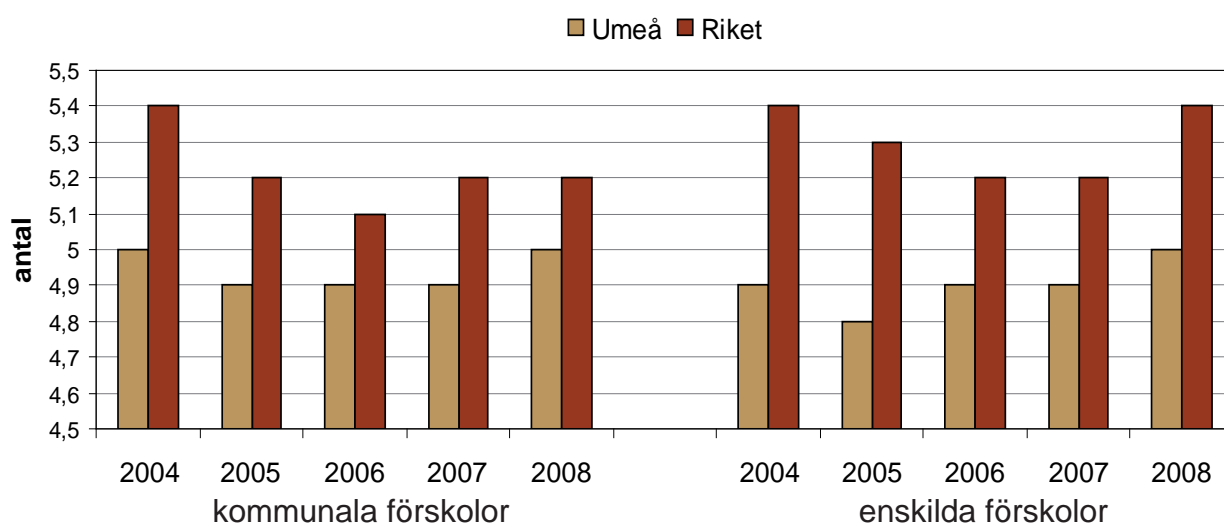

Vidare framgår att de privata förskolorna tidigare hade fler högskoleutbildade i personalen än de kommunala. Skillnaden i det avseendet är numera utjämnade.

Utbildningsnivå bland anställda inom förskolan

Inskrivna barn per årsarbetare i förskolan

Hälsa i arbetslivet

Av utrymmeskäl har endast indikatorn sjukdagar valts för att belysa hälsa i arbetslivet

Sjukdagar

Frågan på hur man egentligen mår kopplas naturligtvis ihop med de antal sjukdagar man har haft. Här jämförs Umeå med några andra universitetsorter för att dessa har i många avseenden en likartad näringsstruktur. Ohälsodagar per person och år baseras sig på att summan av antalet sjukpenningdagar, dagar med förtidspension/sjukbidrag och dagar med rehabiliteringsersättning divideras med antalet sjukförsäkrande och förtidspensionärer i olika åldersklasser. Korttidsfrånvaro som arbetsgivaren betalar ingår ej.

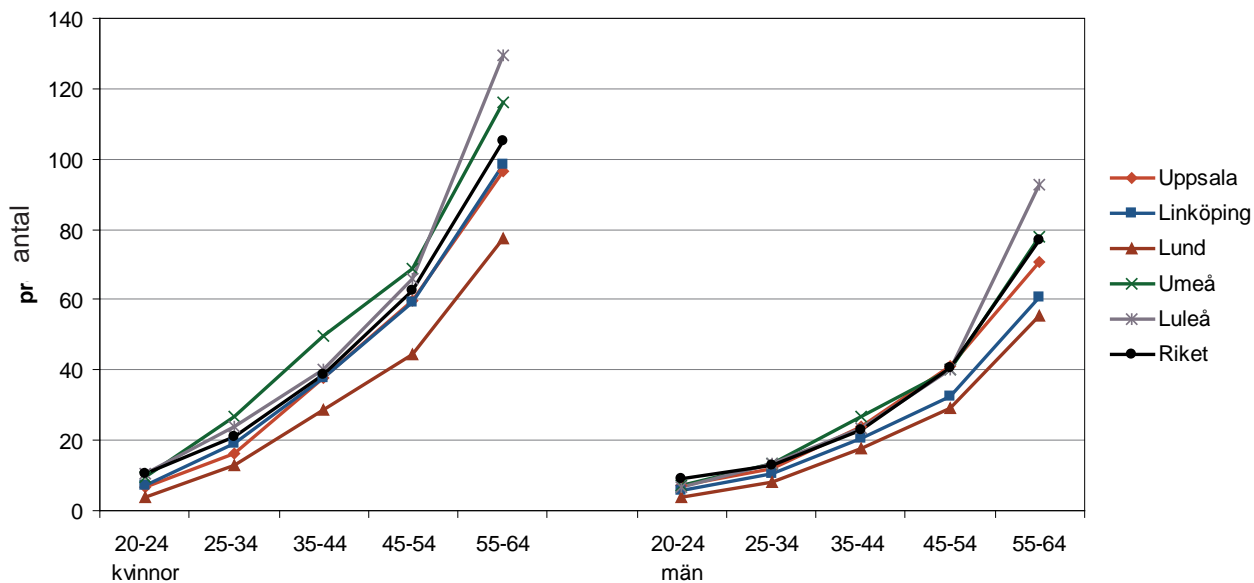
Resultaten visar inte förvånande att de unga är friskast och att antalet sjukdagar ökar med ålder

samt att kvinnorna har fler sjukdagar än männen. Flest sjukdagar har både män och kvinnor mellan 55-64 år.

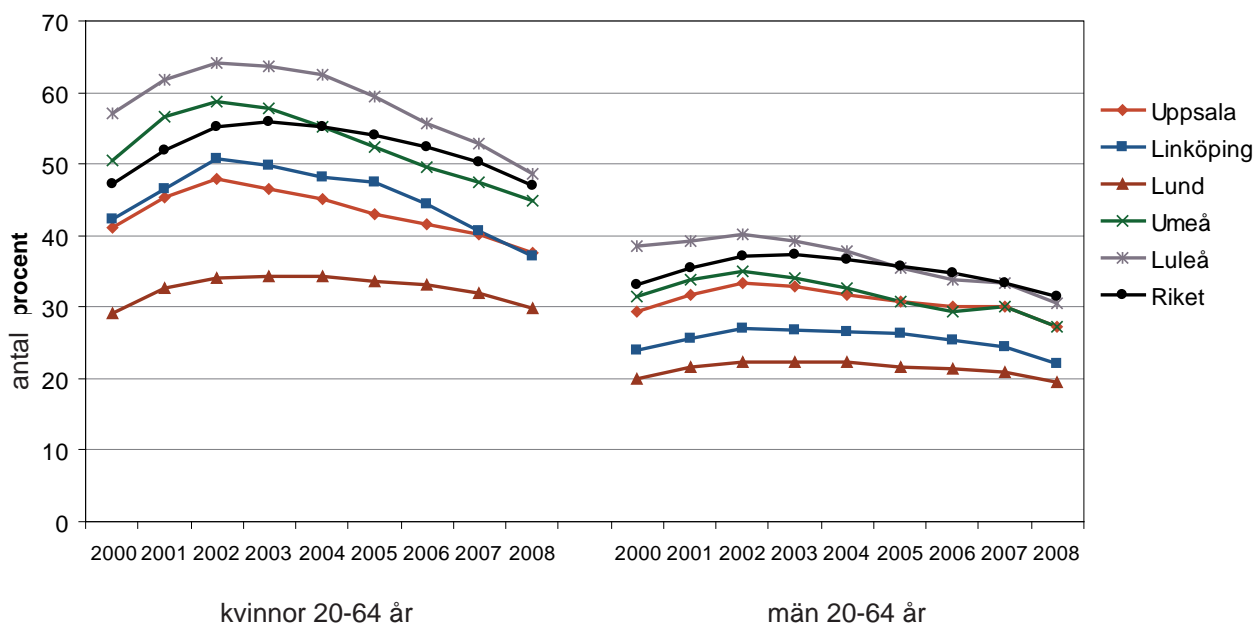
Jämförelsen mellan kommunerna och Riket visar att Lundaborna är allra friskast och har det lägsta antalet sjukdagar under åren 2000-2008 för både kvinnor och män i alla åldersgrupper. Medan Umeå och Luleå toppar antalet sjukdagar i flertalet ålderklasser.

Sett över tiden är det glädjande att se den nedåtgående trenden sedan början av 2000-talet och fram till idag. Något märkligt är det dock att Umeåkvinnorna mellan 35-44 år har många fler sjukdagar än jämförelsekommunerna.

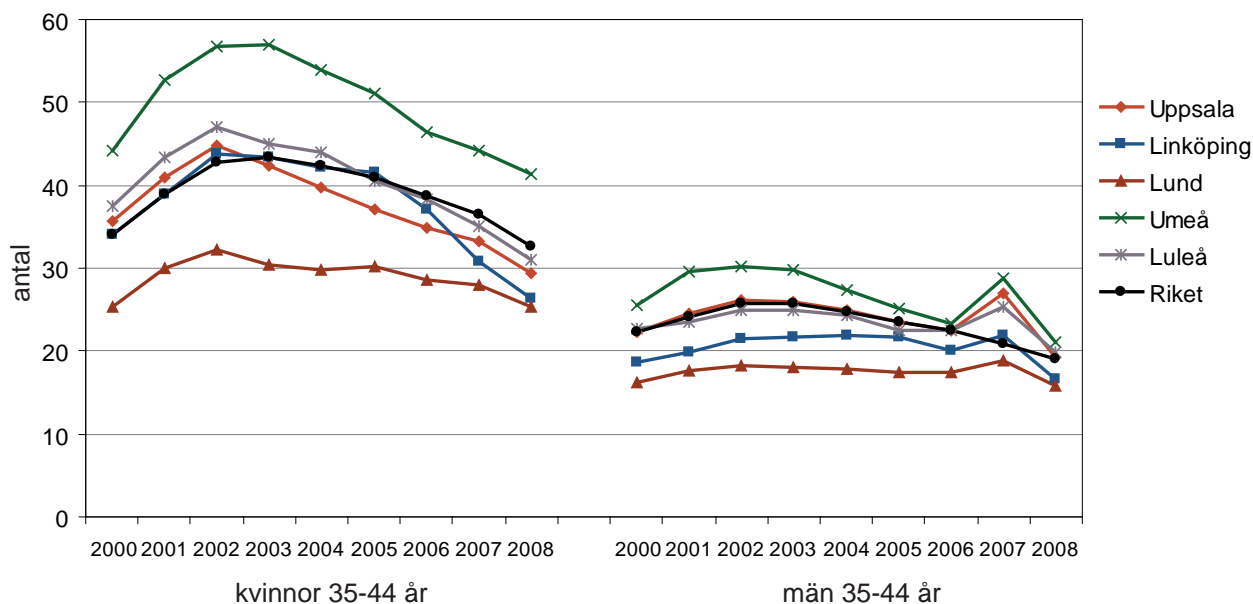
Antal sjukdagar i medelvärde per år i respektive åldersgrupp

Antal ohälsodagar per år per person respektive åldersgrupp och år

Antal ohälsodagar per år per person respektive åldersgrupp och år

De höga sjuktalen förklaras delvis av att många är sjukpensionärer och på så sätt ”drar upp” antalet sjukdagar. Det gäller framförallt åldersgrupperna över 55 år. Med tiden kommer detta problem att lösas då flertalet övergår till ålderspension. Det framtida inflödet kommer förhoppningsvis också att bli lägre.

De höga ohälsotalen för Umeåkvinnorna mellan 35-44 år är svårare att förklara. En del av förklaringen kan vara att Umeå har en betydligt högre andel kvinnor sysselsatta inom vård och omsorg i den aktuella åldersgruppen. Ca hälften av kvinnorna mellan 35 -44 år i Umeå

arbetar i offentlig sektor mot mellan 35-40 % i jämförelsekommunerna.

Generellt är det stora regionala skillnader i antalet ohälsodagar. Norrlandslänen och Värmland ligger högre än övriga län. Stockholm och Uppsala län tillsammans med Halland och Kronoberg har den friskaste befolkningen. Det långsiktiga målet är att ohälsotalet ska ligga på 33,5 dagar per person och år.

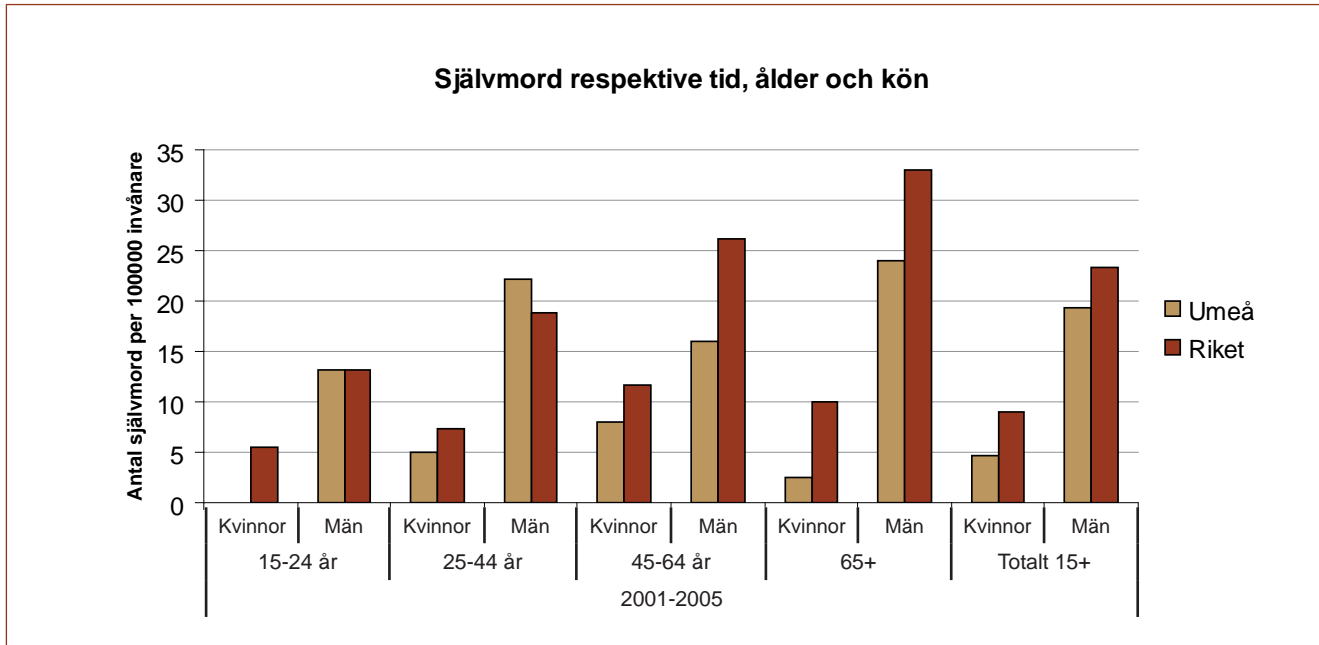
Observera att ersättning utbetalas alla veckans dagar. Det innebär att en ohälsodag motsvarar ca 0,7 arbetsdagar.

Miljöer och produkter

Självmondsindex

Antalet självmord per 100 000 invånare mellan åren 2001-2005 ligger i Umeå lägre än för riket. Skillnaden mot rikets är störst i de högre åldrarna. Det är män som står för de flesta

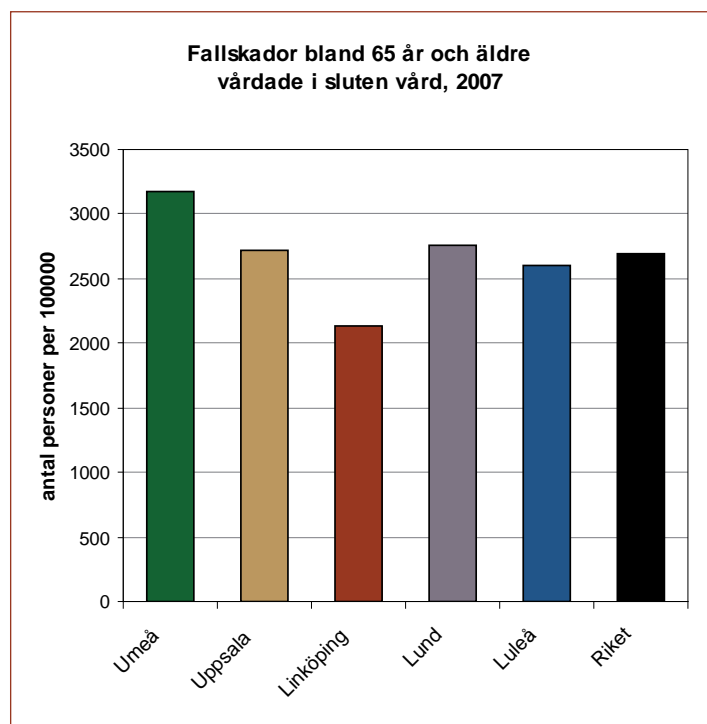
självmondsfall främst är det äldre män som visas vara mer benägna att ta sitt liv. Kan det förklaras att äldre män har sämre förmåga att klara det dagliga livet i ensamhet och har färre sociala nätverk än kvinnor.

Fallskador

Umeå ligger högre än riket och jämförelsekommunerna när det gäller fallskador bland äldre över 65 år. Under 2007 vårdades 490 personer i slutenvård med anledning av fallskador.

En del av förklaringen till att Umeå ligger högt kan vara att akutmottagningen vid NUS systematiskt registrerar alla olycksfall i en skadedatabas. Särskilt fokus har lagts på fallskador under senare år.

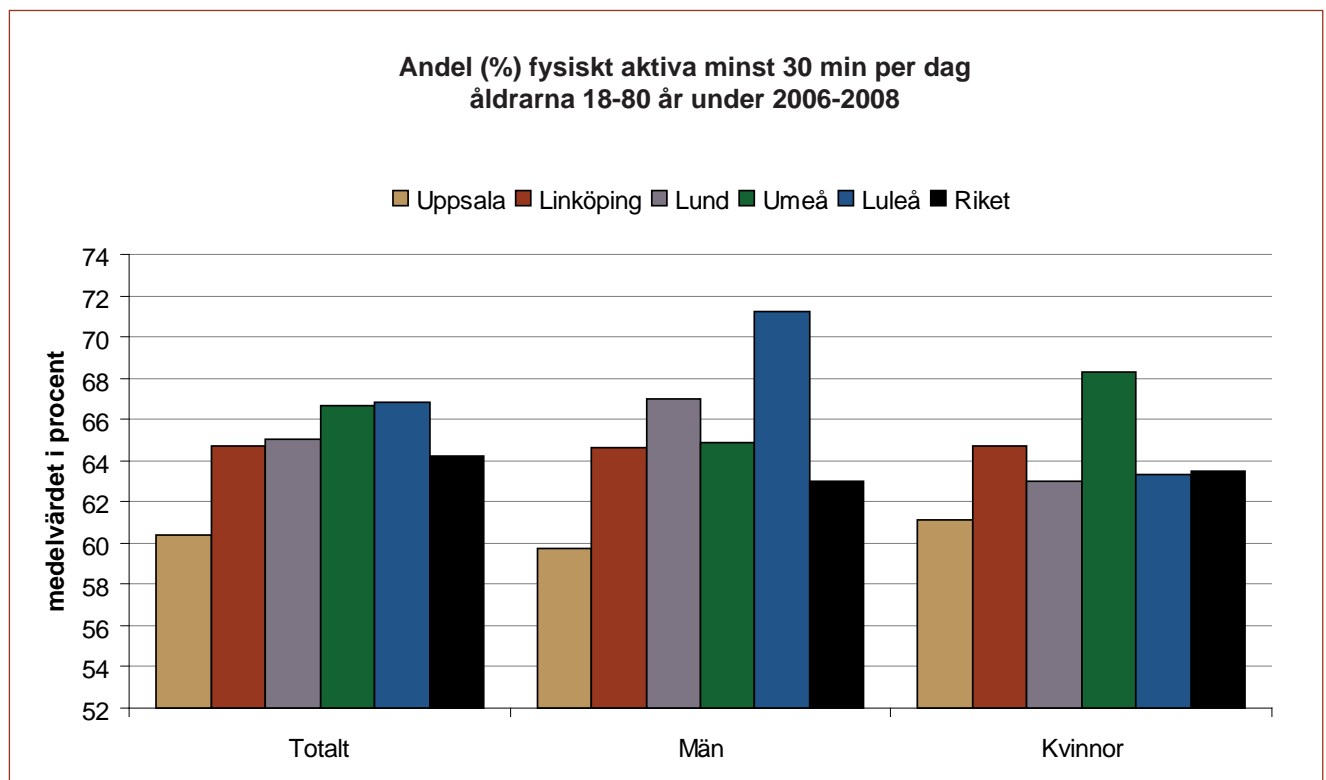

Fysisk aktivitet

Fysisk aktivitet är viktig för att människor ska kunna leva ett oberoende liv högt upp i åldern. Med regelbunden fysisk aktivitet är menas att dagligen utföra en aktivitet av måttlig intensitet under en halvtimme.

Här är det norrlänningarna som sticker ut och håller sig bäst framme av jämförelsekommunerna. Kan det vara skidåkande män i Luleå och Umeåkvinnor på gym som döljer sig bakom siffrorna?

Fysisk aktivitet			
	Andel (%) fysiskt aktiva minst 30 min. per dag, 18-80 år, 2006-2008		
	Totalt	Män	Kvinnor
Uppsala	60,4	59,7	61,1
Linköping	64,7	64,6	64,7
Lund	65,0	67,0	63,0
Umeå	66,7	64,9	68,3
Luleå	66,8	71,2	63,3
Riket	64,2	63,0	63,5

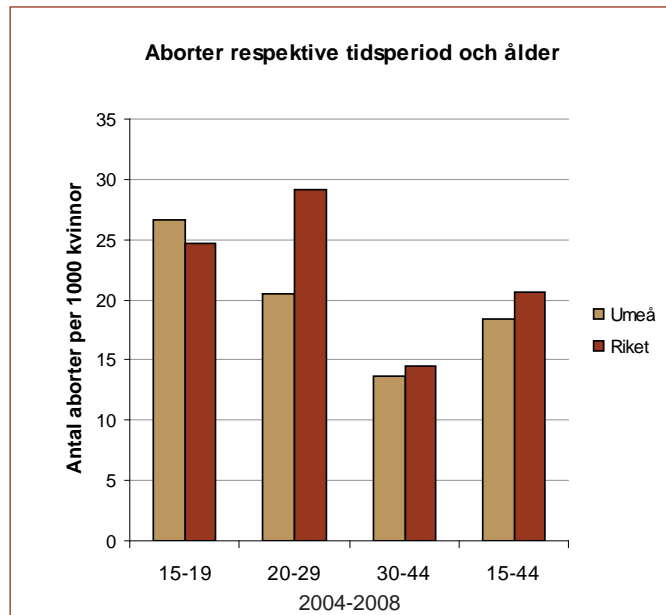
Källa: Hälsa på lika villkor - Befolkningenkäter (Statens folkhälsoinstitut)

Sexualitet och reproduktiv hälsa

Den indikator som finns att tillgå inom området är antalet aborter.

Aborter

Umeåkvinnor mellan 15-44 år har totalt sätt något lägre antal aborter per 1000 kvinnor än i Riket. Det finns dessutom en tydlig trend som pekar på en konstant minskning av antalet aborter högre upp i åldrarna vilket är naturligt. Bland de unga under 20 år ligger antalet aborter ett par procent över rikets nivå, vilket betyder att tonårsaborterna är något fler i Umeå än rikssnittet.

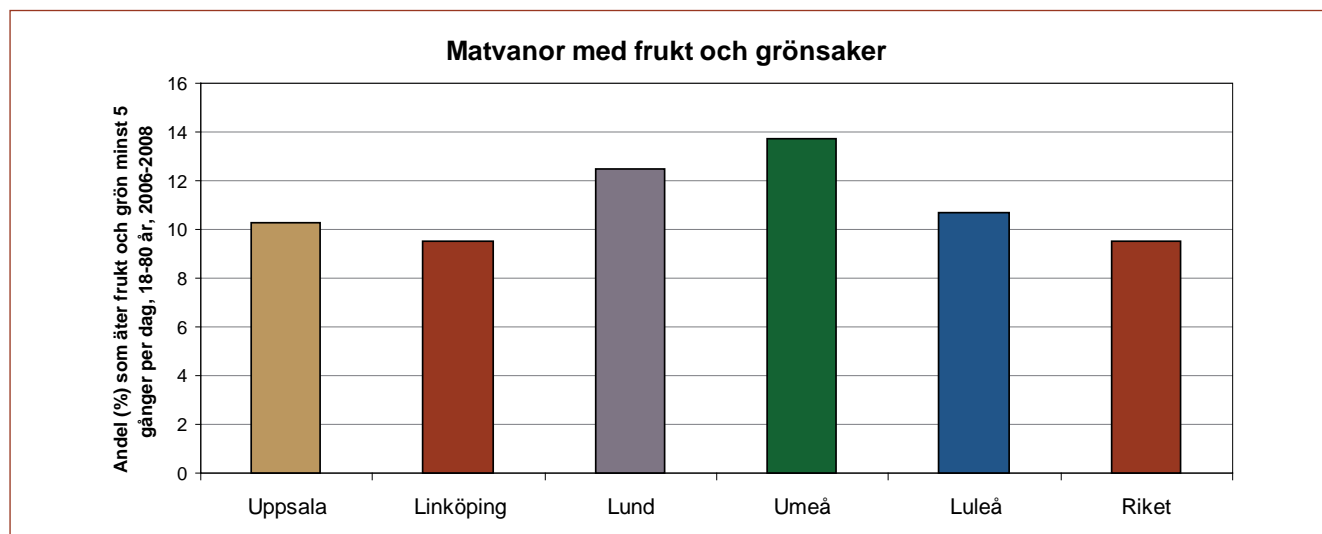
Matvanor och livsmedel

För att belysa ämnesområdet har följande indikatorer valts: intag av frukt och grönt, dödlighet i diabetes samt relaterade hjärtsjukdomar.

Matvanor har stor betydelse för hälsan och visa sjukdomar förknippas också med lågt intag av frukt och grönt. Umeå hör till de kommuner som ligger i den allra högsta gruppen dvs. där man äter mycket frukt och grönt. Bakom siffrorna ligger också att kvinnorna äter mer frukt och grönt än männen.

Matvanor med frukt och grönt

	Andel (%) som äter frukt och grönt minst 5 gånger per dag, 18-80 år, 2006-2008
Uppsala	10,3
Linköping	9,5
Lund	12,5
Umeå	13,7
Luleå	10,7
Riket	9,5

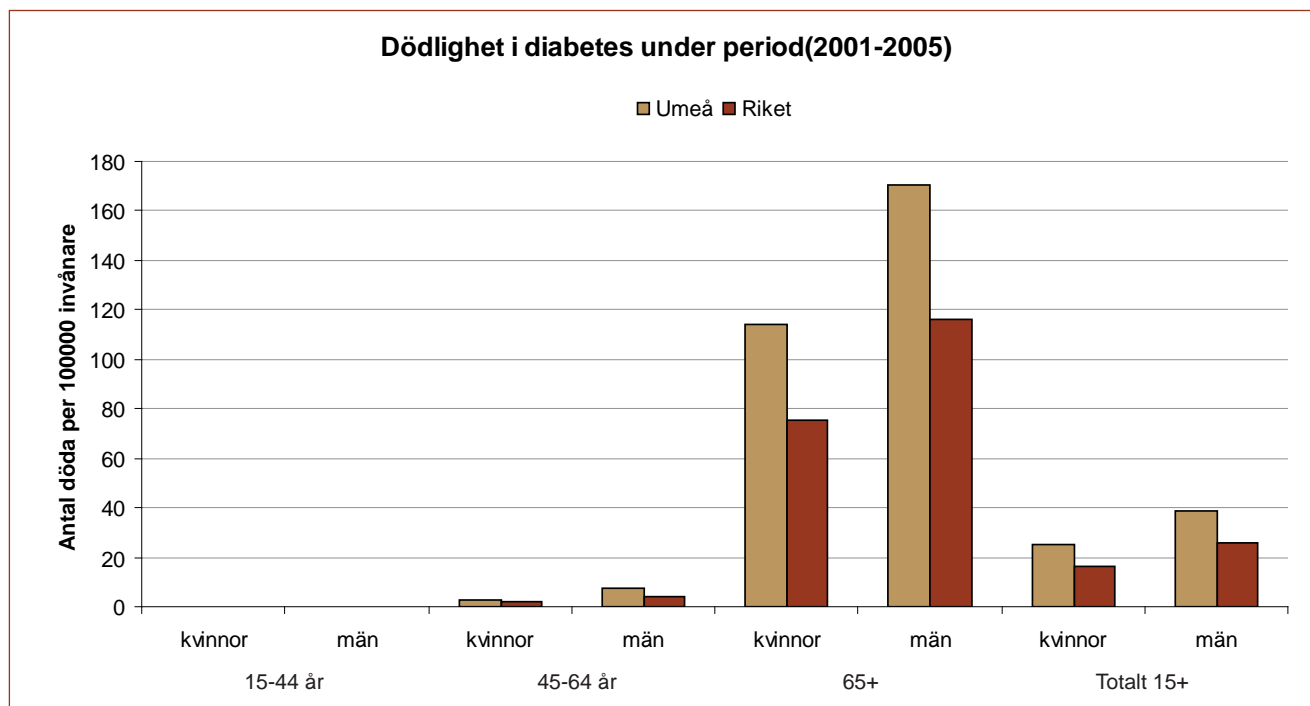

Källa: Hälsa på lika villkor - Befolkningsenkäter (Statens folkhälsoinstitut)

Dödlighet i diabetes

Dödligheten i diabetes är betydligt högre i Umeå än i riket. Dessutom dör fler män än kvinnor. Det finns av naturliga skäl också ett ålderssamband

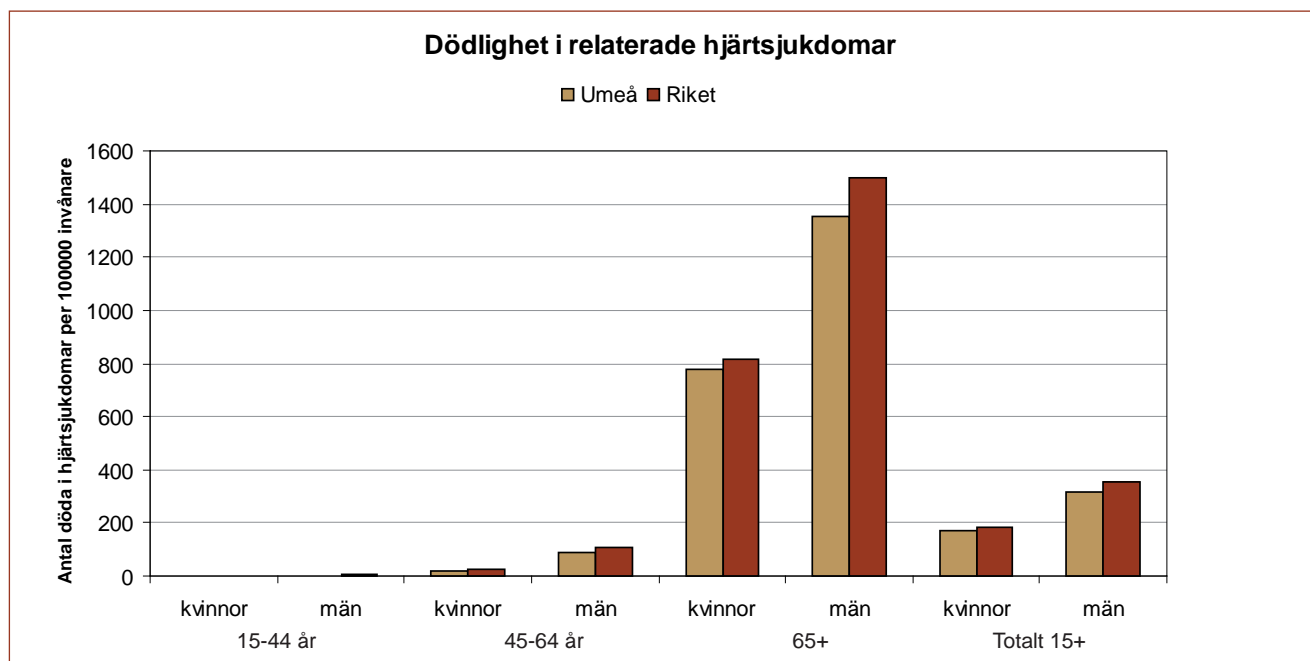
eftersom diabetes är en form av ålderssjukdom. Men vad är förklaringen till att Umeå ligger betydligt högre än riket?

Dödlighet i relaterade hjärtsjukdomar

Dödlighet i hjärtsjukdomar har inte sällan ett samband med matvanor och fysisk aktivitet. Under åren 2001-2005 är antalet döda i relaterade hjärtsjukdomar i Umeå något lägre än för landet i

övrigt. Det gemensamma mönstret för dödlighet i hjärtsjukdomar är av naturliga skäl att äldre människor är mest drabbade och av dessa flest äldre män.

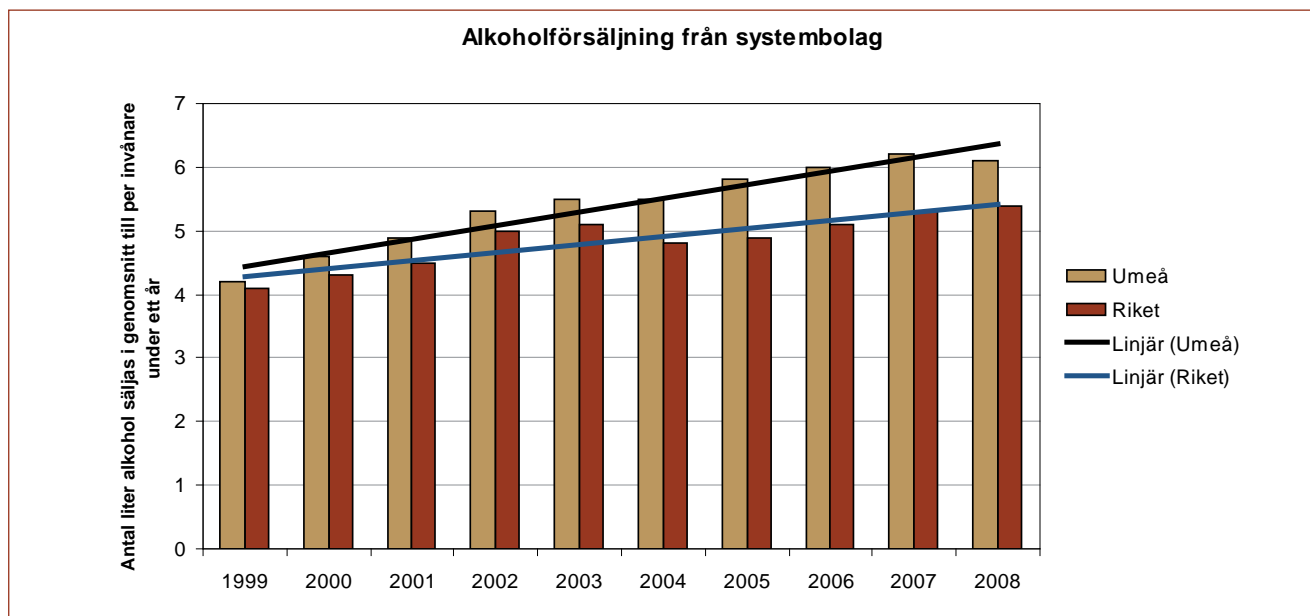

Tobak, alkohol, narkotika, doping, spel

Alkoholförsäljning

Alkoholförsäljningen från systembolaget har ökat under de senaste tio åren i Umeå såväl som i riket. Förutom att ökningen i Umeå har gått lite snabbare ligger också konsumtion av alkohol högre än riket. Det senare kan vara en följd av

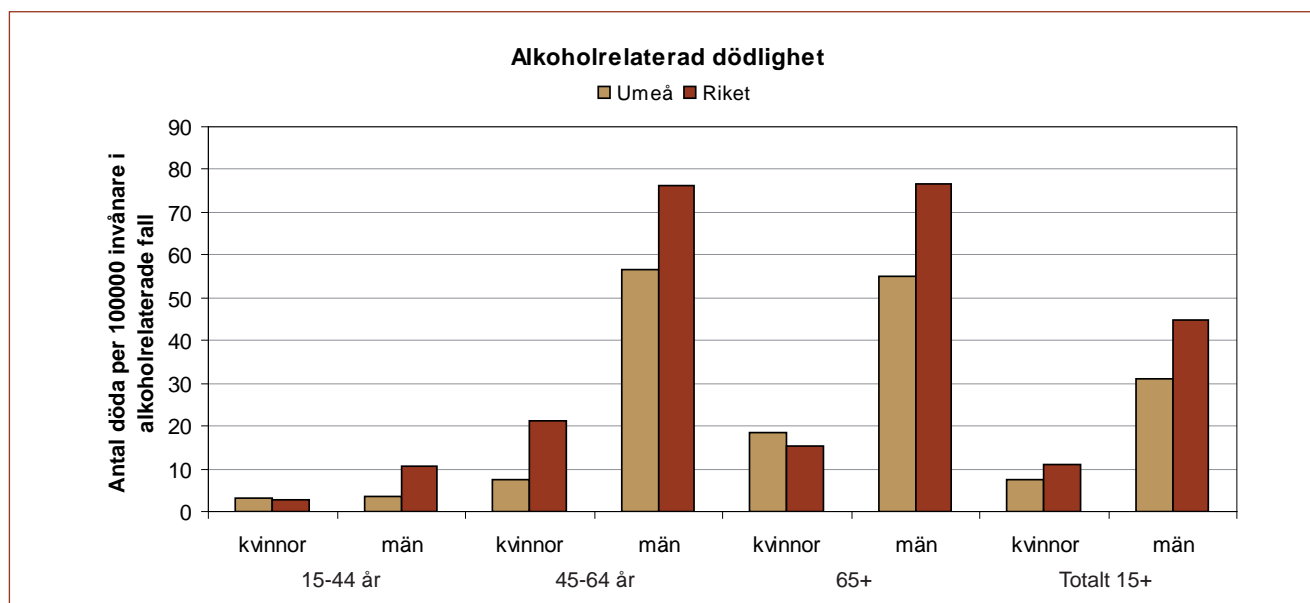
modernare syn på alkoholdrickande hos kvinnor. Dessutom har Umeå högre förbrukning av alkohol med 5,4 liter per person (15+ år) per år i genomsnitt än Rikets 4,9 liter.

Dödlighet i alkoholrelaterade sjukdomar

Under åren 2001-2005 har antalet döda i alkoholrelaterade bland personer 15 år eller äldre noterats i genomsnitt med 23 personer per 100 000 invånare i Umeå mot 32 i riket. Alltså har Umeå lägre antalet döda i alkoholrelaterade

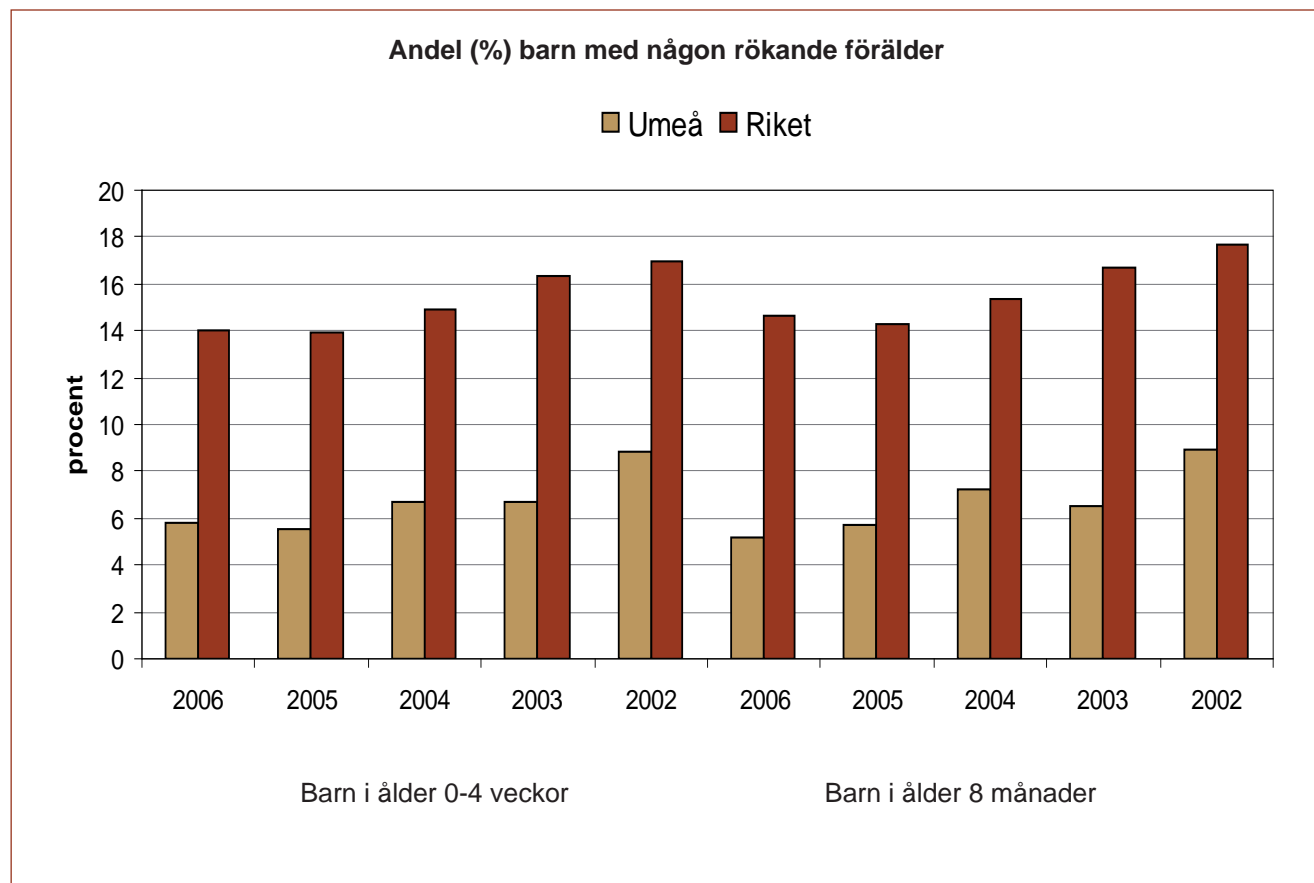
sjukdomar trots en högre konsumtion av alkohol. Förklaringar kan vara bland annat att alkoholdrickande umeåbor dricker mer vin än sprit som i sin tur kan bero åldersstrukturen samt möjligen den akademiska kulturen.

Rökande spädbarnsföräldrar

Umeå har betydligt lägre andel rökande spädbarnsföräldrar och rökande blivande mödrar än landet i övrigt. En möjlig förklaring är att umeåborna är bättre utbildade och därmed har en

högre medvetenhet om riskerna för spädbarn som utsätts för passiv rökning.

Sammanfattning

Efter att ha utvärderat resultaten av dessa synliga och relevanta faktorer som kan påverka hur människor mår kan man konstatera att Umeåborna ligger mycket väl till inom de flesta målområden i jämförelse mot både rikstal och jämförelsekommuner.

Umeåborna har ett högt valdeltagande och ligger hyfsat väl till när det gäller jämställdheten mellan könen undantaget höginkomsttagarna som finns företrädesvis bland männen. Vuxna befinner sig i arbetslivet och är mycket välutbildade. Arbetslösheten ligger något under rikets nivå. Många är fysiskt aktiva och har goda matvanor men dricker lite mer alkohol än rikssnittet.

Barn och unga växer upp i trygga miljöer blir omhändertagna i förskolan av välutbildad personal. Få barn med svenskfödda föräldrar finns i ekonomisk utsatta hushåll medan det motsatta gäller för barn som har utrikes födda föräldrar. Tonårsflickor i Umeå gör något fler aborter än motsvarande grupper i landet. Mer än 90 % av de ungdomar som avslutar

grundskolan är behöriga till gymnasiestudier. Ungdomsarbetslösheten har ökat men inte mera än vad som gäller för hela gruppen och ligger under riksnivån.

Fler äldre över 65 år än motsvarande grupper i hela landet drabbas av fallolyckor som kräver sjukhusvård. Umeå ligger också högt när det gäller äldres dödlighet i diabetes. Äldre män har också en ökad benägenhet att ta självmord. Umeå ligger ändå betydligt under rikssnittet.

Trots att Umeåborna ligger väl till i de flesta avseenden och att sjuktalen faller ligger de fortfarande ganska högt bland kvinnorna. Inte minst gäller det kvinnor i åldern 35-44 år.

Inom de målområden som kommunfullmäktige särskilt prioriterat (sid. 3) visar analysen av indikatorerna genomgående värden över rikssnittet. Det som ändå bör uppmärksammas är att höga inkomster är ojämnt fördelade samt att barn med utrikes födda föräldrar har sämre förutsättningar.